

Könyvszemle

A régiók Oroszországa – Regionális fejlődés és politika az átalakuló Oroszországban

Az MTA Regionális Kutatások Központja kiadásában, Horváth Gyula szerkesztésében immár a harmadik kötet jelenik meg egy-egy jelentős európai ország regionális fejlődésének és regionális politikájának részletes bemutatására. Olaszország és Nagy-Britannia után most Oroszország került sorra. Ezek a részletes elemzések hozzájárulnak a gazdaság és a társadalom területi egyenlőtlenségei kialakulásának tudományos feltáráshoz, a létrehozó mechanizmusok modellszerű leírásához – valamint e folyamatokat befolyásolni kívánó kormányzati beavatkozások (a regionális politika) módszereinek, eszközeinek és eredményeinek megismeréséhez. Az éppen huszonöt éve alapított MTA Regionális Kutatások Központjának ez a kettős feladata: a regionális folyamatok tudományos feltárása és a tudományos eredmények gyakorlati alkalmazhatóságának előkészítése. A könyv előszavában Alekszandr Nyekipelov akadémikus, az Oroszországi Tudományos Akadémia elnöke írta: „Magyar kollégáink kiemelkedő elméleti felkészültségükkel és a gyakorlati területfejlesztésben megmutatózó jártasságukkal hívták fel magukra a figyelmet [...] örömeinkre szolgál, hogy országunk területi folyamatainak alakulására is kiterjed tudományos érdeklődésük.”

Horváth valóban alkotó szerkesztő. Ötvenoldalas bevezető tanulmánya kiváló szín-

tézise százhusz év orosz regionális fejlődésének, a cári birodalom modernizálásának 19. századvégi állapotától a szovjet korszakon át az új, mai Oroszorszáig. A Szovjetunió szétesésével kísért rendszerváltozás sajátossága volt, hogy ez egyúttal a korábbi orosz gyarmatbirodalom végét is jelentette. Leváltak, s függetlenné váltak a korábbi nemorosz szövetségi köztársaságok, így például belső-oroszországi városok és régiók váltak határ mentivé; a külpiaci nyitás, a belső piaci viszonyok kialakulása nyomán óriási területi egyenlőtlenségek keletkeztek. Az egy főre jutó bruttó regionális termék alapján a legfejlettebb és legszegényebb oblaszty közötti különbség 2004-ben Oroszországban negyvennégyeszeres volt (!) – kétszerese a világ leggazdagabb és legszegényebb országa közötti jövedelem-differenciának. Ez csak néhány példa azok közül, melyek Horváth elemzéséből világossá teszik: az orosz átalakulás számos vonatkozásban eltér a kelet-közép-európaítól, s az ország – ismét – endogén pályán halad.

A húsz orosz tanulmány négy témakörbe rendezett. Az első: a Szovjetunió széthullása és az új integráció esélyei (három tanulmány). A második: térbeli társadalmi és gazdasági folyamatok (hét tanulmány), a harmadik: a területi tervezéstől a regionális politikáig (hét tanulmány), a negyedik: a városi és rurális Oroszország (három tanulmány). A húsz tanulmányt tizenhét szerző jegyezte (Andrej Trejvis négy dolgozattal szerepel, s vannak többszerzős írások is); ezek teljes körű ismertetése nem recenziós feladat. A tanulmányok

nagy része a regionális tudomány és regionális politika szokásos témaköreit vizsgálja – a területi egyenlőtlenségek alakulása, a gazdasági mikrokörzetek elhatárolása, a helyi önkormányzatok szerepe stb. – s e tanulmányok jó betekintést adnak e tudományos és/vagy gyakorlati problémák oroszországi sajátosságaiba. Ám vannak különleges, Európa más részein nem érzékelt problémák, kutatási irányok is. Ilyen például Trejvis az óriások sajátos fejlődési pályáját elemző írása, a szellemes aggregált ország-méret index alkalmazásával. A szerzőt elsősorban Oroszország helye érdekli az óriási országok között, ám a tanulság – a nagy méret előnyei s nem csekély hátrányai – segít megérteni az igen nagy országok roppant ellentmondásos fejlődését, s azt az ismert tényt is, hogy Európa vagy Ázsia leggazdagabb országai kicsinyek, annyi lakosuk van, mint egy-egy városnak (Dánia, illetve Szingapúr). Ugyancsak Trejvis (akit a kötet leginvenciózusabb szerzőjének ítélek) *A fejlődés természeti és társadalom- földrajzi korlátai* című tanulmánya igen sokoldalú geopolitikai elemzést ad az orosz föld sajátos földrajzi viszonyainak – mint a hatalmas méret, a kedvezőtlen

klimatikus feltételek, gyenge kapcsolat az óceánokkal – szerepéről. Nefjodova tanulmánya (*Az orosz perifériák terjeszkedése*) az egyetlen, ami az óriási kiterjedésű, roppant elmaradott infrastruktúrájú, a városoktól egyre inkább leszakadó orosz vidék kritikus helyzetét elemzi. A falu/város dichotómia erősödik, a falvak elnéptelenedése drámai erejű. A 2002. évi népszámlálás adatai szerint 34 ezer településnek (az ország összes települése 24 %-ának) lakossága kevesebb, mint tíz fő (!), sőt közülük 13 ezer falu már lakatlan (!).

Horváth Gyula körültekintően választotta ki a kötet tanulmányait: sokoldalú képet adnak, igen őszinte s a nemzetközi standardnak megfelelő színvonalú elemzések alapján a Föld legnagyobb országának regionális átalakulási pályájáról. Nemcsak a regionális tudomány művelőinek, hanem más társadalomtudományi diszciplínák kutatóinak is érdekes és hasznos olvasmány. (Horváth Gyula (szerk.): *Regionális fejlődés és politika az átalakuló Oroszországban*. Pécs: MTA Regionális Kutatások Központja, 2008, 466 p.)

Enyedi György
az MTA rendes tagja

Korunk hőse, a pszichológus (Kinek az öröme?)

A pszichológia – mint önállósult tudomány – a nyugati gondolkodás egyik legjellemzőbb terméke. Jellemző az emberképe, azaz jellemzően a teremtő, a tevékeny, a saját sorsát is erős kézzel irányítani képes hőst tekintti pozitív mintának, jellemzően mutatkozik meg általa e tevékeny hős fékezhetetlen megismerés- és elemzésvágya, és jellemző a gondolkodásmódja is. Az a fajta – főképpen a részletekre figyelő – gondolkodásmód, amely gyakran állít csapdát magának, és azután ebbe

a csapdába a kutató elme gyakran bele is sétál. De jellemzően nyugati a tudományág azért is, mert megteremtője a csapdák ellenére sem adja fel a küzdelmet, sőt egyre bátrabban nyomul előre „a lélek sűrű erdeiben”. Ráadásul – ahogy olykor látjuk – a fausti hős még örömet is leli a veszélyben. Fenséges a küzdelem, és fenséges a küzdő sorsa is. (Bár még nem tudjuk pontosan, hová is vezet az útja.)

Ha a pszichológia „nyugatiasságának” fenti jellemzőit bizonyítani kívánnánk, és ezt a nyugati tudományosság módszereivel igyekeznénk megtenni, akkor bizony ez az írás igen terjedelmes dolgozattá kerekedne, ezért